

MARTA JAROSZEWSKA

RESOCJALIZACYJNE KONTEKSTY
KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO SKAZANYCH,
CZYLI KILKA SŁÓW
O WZBUDZANIU W SKAZANYM WOLI WSPÓLDZIAŁANIA
W KSZTAŁTOWANIU JEGO SPOŁECZNIE POŻĄDANEJ POSTAWY

Kiedy życie domaga się od Ciebie zmiany, zastanów się co dokładnie należy zrobić,
i bez najmniejszej wątpliwości i bez żadnego oporu odważ się na nią,
wiedząc, że każda zmiana zakłada rozwój.

Eileen Caddy, *Cytaty*, 2018

Cel wykonywania kary pozbawienia wolności został określony w art. 67 Kodeksu karnego wykonawczego:

§ 1. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa.

§ 2. Dla osiągnięcia celu określonego w § 1 prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych.

§ 3. W oddziaływaniu na skazanych, przy poszanowaniu ich praw i wymaganiu wypełniania przez nich obowiązków, uwzględnia się przede wszystkim pracę, zwłaszcza sprzyjającą zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne (K.k.w., 1997).

Mgr MARTA JAROSZEWSKA – funkcjonariusz Służby Więziennej, pracownik dydaktyczny Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu, Wydział Nauk Społecznych w Bartoszycach, ul. Starzyńskiego 2B, 11-200 Bartoszyce; e-mail: marta.bart@op.pl; ORCID: 000-0001-9326-3093

Ustawodawca poprzez tak sformułowany przepis wskazał na cel działania, środki i metody, jakimi cel ten należy osiągnąć, oraz sposób jego weryfikacji. Najważniejszym celem zapisanym w tym artykule jest *wzbudzanie w skazanym woli współdziałania*. Ustawodawca określa, że skazany powinien współpracować (współdziałać) ze Służbą Więzienną, gdyż tylko w ten sposób może modyfikować swoje postawy, tak aby były one akceptowane przez społeczeństwo. Dzięki takiej współpracy skazany nauczy się odpowiedzialności, poczuje głęboką chęć przestrzegania porządku prawnego i w konsekwencji nie popełni w przyszłości czynów zabronionych. Aby uzyskać zgodę osadzonego na *kształtowanie jego społecznie pożądanых postaw*, powinien on uznać swoją winę i mieć wewnętrzne przekonanie co do konieczności poprawy. Ta wewnętrzna przemiana jest najwyższą wartością procesu resocjalizacji (Pierzchała, 2013, s. 291; 2016). Niestety, nie każdy i nie zawsze jest gotów na taką wewnętrzną przemianę. Ci, co są gotowi, odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania, natomiast pozostali – w systemie zwykłym.

Przedstawienie problematyki nauczania osadzonych w jednostkach penitencjarnych jako czynnika ich resocjalizacji wymaga objaśnienia istoty resocjalizacji osadzonych, a także wskazania możliwych kierunków kształcenia w izolacji penitencjarnej (Pierzchała, 2018).

Resocjalizacja to różnorodnie ujmowane pojęcie pedagogiczne, a także prawne. Resocjalizacja jest dziedziną, a właściwie zespołem działań, zarówno wyprzedzających, jak i podejmowanych *post factum*, w których dobro społeczne ma funkcje nadrzędne, a głównym celem jest możliwie jak najskuteczniejsze ograniczenie niekorzystnych skutków naruszenia prawa. Różnorodność działań czynionych w ramach resocjalizacji sprawia, że jest ona definiowana na wiele sposobów. Według Mariana Kalinowskiego „resocjalizacja jest odmianą procesu wychowawczego, który z jednostki wadliwie przystosowanej do wymogów życia społecznego czyni jednostkę ponownie zsocjalizowaną, tzn. uspołecznioną, samodzielną i twórczą” (Kalinowski, 2008a, s. 235). Zatem celem działań resocjalizacyjnych według Kalinowskiego jest tworzenie jednostek uspołecznionych, samodzielnych i twórczych.

Lesław Pytka proponuje szersze ujęcie celów działań resocjalizacyjnych, a mianowicie: modyfikację zachowań, zmianę społecznej przynależności (rezygnację z antyspołecznej motywacji i zachowań na rzecz stopniowego przejmowania nowej, społecznie akceptowanej tożsamości), przebudowę emocjonalną (przejście od uczuć negatywnych, które sprzyjają łamaniu norm społecznych i prawnych do uczuć pozytywnych), wrastanie w kulturę zaspokajania potrzeb zgodnie z normami społecznymi, kształtowanie prawidłowych postaw społecznych (Pytka, 2008, s. 74-75). Pytka resocjalizację ujmuje wielowymiarowo.

Zakłada konieczność wykorzystania w procesie resocjalizacji zróżnicowanych oddziaływań wychowawczych, które mają wpływać na sferę behawioralną jednostki, sferę zaspokajania potrzeb oraz przygotowanie jej do pełnienia określonych ról społecznych. W ramach tego procesu dochodzi również do ukształtowania pozytywnego myślenia i odczuwania, co daje rezultat w postaci prawidłowych postaw. Wszystkie prowadzone oddziaływania zmierzają do wypracowania odporności jednostki na tzw. sytuacje pokusy (tj. działające negatywne czynniki o różnym charakterze biopsychicznym czy socjokulturowym, które mogą stać się podłożem zachowania antyspołecznego czy antyprawnego jednostki). Resocjalizacja według Pytki to dostosowanie sytuacji życiowych i organizacyjnych do cech charakteru, które ma doprowadzić do tzw. krystalizacji charakteru poprzez odrzucenie konformizmu, tresury i mistyfikacji charakterologicznej. To także rodzaj *nawrócenia* do wartości wyższego rzędu, które jest związane z realizacją ideałów przez aktywizowanie twórczych potencjałów jednostki. Celem działań resocjalizacyjnych jest reintegracja społeczna jednostki przez rekonstrukcję jej tożsamości osobowej oraz autoresocjalizacja – kategoria najważniejsza, rozumiana jako kierowanie własnym wychowaniem i rozwojem (Pytko, 2008, s. 74-75).

Kazimierz Pierzchała podaje następującą definicję *resocjalizacji*, która zawiera swoiste spektrum zagadnienia:

Resocjalizacja to nauka i praktyka społeczna, określająca zakres działań wychowawczych, opiekuńczych i terapeutycznych. Jest to proces zmierzający do wykształcenia u osób niedostosowanych społecznie zmian w obszarze samoświadomości, samowychowania, samopotwierdzenia i samorefleksyjności (Pierzchała, 2017, s. 95).

Marek Konopczyński podkreśla, iż termin „resocjalizacja”, pojmowany *ex definitione*, oznacza ponowną socjalizację, a więc powtórne uspołecznienie jednostki nieprzystosowanej społecznie w celu umożliwienia jej poprawnego funkcjonowania w powszechnie akceptowalnych rolach życiowych i społecznych (Konopczyński, 2015, s. 9). Przez socjalizację rozumie się natomiast całokształt wpływów wywieranych na jednostkę przez środowisko społeczno-kulturowe, w którym ona żyje i rozwija się do pewnego stopnia niezależnie od wysiłków i starań wychowawców i nauczycieli. Celem socjalizacji jest poprawne przystosowanie jednostki do adekwatnego funkcjonowania w rolach przypisanych jej przez system społeczny. Proces socjalizacji jest na ogół spontaniczny i mało kontrolowany, tzn. nie jest sterowany intencjonalnie. Jednakże można wyróżnić obiekty znaczące socjalizująco dla przebiegu tego procesu, np. osoby czy dobra kulturowe, normy, wartości, standardy, wzorce środowiskowe (Pytko,

2005, s. 9). Proces resocjalizacji ma natomiast charakter intencjonalnych działań metodycznych ukierunkowanych na odwrócenie zaistniałego efektu socjalizacyjnego, a więc trwałą zmianę sposobów pełnienia ról życiowych i społecznych przez osobę nieprzystosowaną społecznie (Konopczyński, 2015, s. 9). Rezultatem resocjalizacji ma być ustąpienie skutków socjalizacji społecznie destruktywnej (Czapów, 1993, s. 682).

W świetle pedagogiki resocjalizacyjnej proces resocjalizacji przebiega w rzeczywistości wychowawczej, którą określa się jako zbiór obiektów lub faktów wychowawczych. Obiektami wychowawczymi są:

- 1) osoby wychowujące i nauczające, które są specjalnie do tego przygotowane (wychowawcy, nauczyciele, instruktorzy);
- 2) osoby wychowywane (uczące się – te, które przyswajają oferowane przez wychowawców i nauczycieli wzory zachowania się);
- 3) warunki (czynniki), które determinują przebieg i strukturę procesu wychowawczego (metody, techniki organizowania sytuacji wychowawczych) (Kalinowski, 2008a, s. 234).

Faktami wychowawczymi są kompleksy zdarzeń zachodzących między osobami wychowującymi a wychowywanymi, czyli wzajemne wpływy, relacje, sprzężenia, które określa się jako stosunki wychowawcze (Kalinowski, 2008a, s. 234).

Układ wychowawczy w procesie resocjalizacji osób nieprzystosowanych społecznie powinien polegać na: 1) wywoływaniu, optymalizowaniu i doskonaleniu funkcji wychowawczych; 2) eliminowaniu dysfunkcji w procesie przystosowania społecznego jednostek pozostających w układzie; 3) eliminowaniu czynności zbędnych i niepotrzebnych (Kalinowski, 2008a, s. 234).

Proces resocjalizacji jest warunkowany wieloma czynnikami, które mogą sprzyjać realizacji jego celów bądź tę realizację utrudniać. Do czynników podmiotowych utrudniających proces zalicza się: wczesny kontakt ze środowiskiem przestępczym i wykołajenie społeczne, z czym związane jest wczesne poczucie naznaczenia społecznego; specyficzny system wartości i norm, który różni się od ogólnie przyjętych i akceptowanych podstaw aksjonormatywnych; rozbudowane techniki usprawiedliwiania antyspołecznych zachowań; psychopatyczne cechy osobowości; głębokie poczucie krzywdy wobec osób karzących oraz przekonanie o ich złym nastawieniu (Ciosek, 2008b, s. 340).

Czynniki podmiotowe ułatwiające proces resocjalizacji to: pozytywne nastawienie personelu wobec osób resocjalizowanych; wysoka inteligencja; wysoka samoocena; odporność na stres; wiarygodność; doświadczenie i umiejętności praktyczne; życzliwość, przekonanie o możliwości skutecznej resocjalizacji (Ciosek, 2008b, s. 340).

Mieczysław Ciosek (2008a, s. 360-361) podaje katalog warunków, jakie powinny być spełnione w zakładzie karnym, aby resocjalizacja miała szansę powodzenia (przedmiotowe czynniki sprzyjające resocjalizacji):

1) zakład karny powinien mieć niewielką pojemność, być zakładem nowoczesnym, wygodnym, który zapewniałby przyzwoite warunki egzystencji i pracy;

2) jasne kryteria diagnozy osobowości przestępców;

3) jasne kryteria oceny stopnia asocjalności przestępców;

4) fachowa selekcja więźniów do określonego zakładu karnego;

5) starannie dobrany, wyszkolony i dobrze opłacony personel, w tym kadra specjalistyczna;

6) wzajemna akceptacja i życzliwość obu stron (personelu i więźniów);

7) możliwość dobrej płacnej i ciekawego zatrudnienia dla więźniów oraz możliwość nauki;

8) dobre wykorzystanie okresów wypoczynku więźniów oraz psychoterapia, która prowadziła by do pożądanых zmian osobowości więźniów;

9) odbudowywanie i podtrzymywanie kontaktów więźniów z rodziną i innymi osobami bliskimi poprzez system przepustkowy, widzenia, korespondencję, kontakty telefoniczne;

10) wsparcie dla więźniów w momencie opuszczania więzienia, pomoc w znalezieniu zakwaterowania i pracy, wsparcie duchowe.

Natomiast zasady wychowania resocjalizującego są następujące (Kalinowski, 2008b, s. 237-239):

1) wszechstronnego rozwoju wychowanka – konieczność podejmowania w wychowaniu resocjalizującym działań, które będą obejmowały wszechstronny, wieloaspektowy rozwój jednostki wychowywanej, a zatem będą odnosiły się do rozwoju intelektualnego, emocjonalnego, społeczno-kulturowego;

2) reedukacji – odwołuje się do prawidłowości procesu uczenia się i zakłada, że człowiek jest zdolny do reedukacji, tj. ponownego uczenia się zachowań pożądanых oraz oduczenia się zachowań niepożądanых; w myśl tej zasady to, co społecznie nieakceptowane, może zostać wyeliminowane; natomiast to, co akceptowane – nauczone, uzupełnione w drodze oddziaływań resocjalizacyjnych, bez względu na etap życia jednostki;

3) wszechstronnego i perspektywicznego opiekuństwa – konieczność wskazywania wychowankowi aktualnych i potencjalnych sposobów zaspokajania jego potrzeb;

4) wymagań – dotyczy relacji wychowanka z innymi ludźmi; realizacja tej zasady w ramach wychowania resocjalizującego zakłada dostrzeganie i konieczność uwzględniania nie tylko dobra jednostki, ale także dobra zbiorowości,

w której jednostka wychowywana żyje. Zasada ta ma istotne znaczenie w budowaniu postaw prospołecznych;

5) indywidualizacji – indywidualizacja oddziaływań wychowawczych wynika ze złożoności i niepowtarzalności charakterystyki biopsychospołecznej każdego człowieka. Różnica w układzie cech osobowości oraz sytuacji społecznej każdej osoby poddawanej oddziaływaniom wyklucza stosowanie szablonowych rozwiązań w trakcie procesu wychowawczego. Zasada indywidualizacji oznacza konieczność dostosowania procesu oddziaływań (stosowanych metod i środków) do specyfiki osoby podlegającej temu procesowi. Zasada ta stanowi szczególne zobowiązanie pod adresem personelu wychowawczego;

6) kompleksowego traktowania przypadku wychowanka – konieczność objęcia wychowankiem w sposób możliwie pełny, który dotyczy wszystkich sfer funkcjonowania człowieka (sfery psychicznej, sfery społecznej, sfery pedagogicznej); wszechstronność ma zwiększyć skuteczność stosowanych oddziaływań;

7) akceptowania – konieczność akceptowania wychowanka takiego, jakim on jest, bez względu na stopień dezaprobaty jego czynów. Akceptacja człowieka bez względu na to, co zrobił, daje podstawy do budowania relacji opartej na zaufaniu, która warunkuje skuteczność podejmowanych oddziaływań wychowawczych;

8) respektowania – konieczność liczenia się z wychowankiem nie tylko jako przedmiotem oddziaływań, ale też jako podmiotem; uznanie dążenia wychowanka do samorealizacji i samowychowania. Podejmowane działania powinny zmierzać do inspirowania procesu samowychowania. Mają one mieć charakter wyzwalający potencjał jednostki w kierunku pracy rozwojowej, pozostającej w zgodności ze społecznymi standardami normatywnymi.

Henryk Machel pod pojęciem metody resocjalizacji penitencjarnej rozumie taki sposób oddziaływania penitencjarnego, który umożliwia dokonywanie określonych zmian w osobowości więźniów (por. także: Pierzchała, 2006), i w wyniku tego oddziaływania, mającego głównie charakter korekcyjny, uzyskuje się pożądane zmiany w zachowaniu. Szczególne znaczenie w doborze i wykorzystaniu metod resocjalizacji ma konieczność uwzględnienia wielu zasad oddziaływania resocjalizacyjnego. Wśród tych zasad najważniejszą wartość ma zasada indywidualizacji oraz zasada otwartości na drugiego człowieka (Machel, 2003, s. 250). Istota tych zasad w procedurze resocjalizacyjnej wynika z ich znaczenia w skuteczności: dotarcia do więźnia oraz otwarcia się więźnia na współdziałanie. Zakres współdziałania więźnia z personelem w procesie wychowawczym i efektywność tego procesu bardziej zależy od subiektywnego postrzegania wychowawcy przez więźnia niż od obiektywnych kompetencji

i poprawności procedur oddziaływania. Stąd istotność zasady otwartości wychowawczej. Realizacja celów wychowawczych jest zatem ściśle uzależniona od postawy więźnia wobec wychowawcy oraz postawy wychowawcy wobec więźnia. W ramach metod pracy penitencjarnej należy wymienić metody oparte na wpływie osobistym; oparte na wpływie sytuacyjnym; oparte na wpływie grupowym; zorganizowane (nauczanie resocjalizacyjne, pracę, działalność kulturalno-oświatową, rekreację i sport); psychokorekcyjne (Machel, 2003, s. 251-264).

Na potrzeby niniejszego artykułu charakterystyce poddane zostanie wyłącznie nauczanie resocjalizacyjne w ramach metod zorganizowanych. Nauczanie resocjalizacyjne obejmuje: uzupełnienie brakującego wykształcenia oraz przygotowanie zawodowe. W trakcie nauczania, oprócz uzyskiwania wiedzy i umiejętności wynikających z realizowanego programu, więzień poddawany jest procesowi oddziaływań wychowawczych. Przejmując rolę ucznia, jest zobowiązany do określonego zachowania, które obejmuje: odpowiedzialność, dyscyplinę, obowiązkowość, pracę nad sobą. Nauczanie ze względu na treść i formę realizowanego przekazu ma bardzo ważne znaczenie resocjalizacyjne i readaptacyjne. Więzień, mając przygotowanie teoretyczne i praktyczne w jakimś zakresie, ma większą szansę na znalezienie zatrudnienia po wyjściu na wolność i prawidłową readaptację w środowisku zewnętrznym (Machel, 2003, s. 259).

Kształcenie definiowane jest jako ogół czynności i procesów umożliwiających ludziom poznanie przyrody, społeczeństwa i kultury, a zarazem uczestnictwo w ich przekształcaniu, jak również możliwie wszechstronny rozwój sprawności fizycznych i umysłowych, zainteresowań i zdolności, także wyrobienie odpowiednich postaw i przekonań. Wyodrębnia się kształcenie ogólne, które umożliwia nabycie kwalifikacji ogólnych (wiedzy, sprawności), niezbędnych wszystkim, niezależnie od ich roli społecznej i zawodowej, i kształcenie zawodowe, zapewniające zdobycie kwalifikacji w zakresie wybranej specjalności. Treść i formy procesów kształcenia są wyznaczone ogólnymi celami kształcenia, formułowanymi w ramach poszczególnych koncepcji kształcenia ogólnego i zawodowego. Jednakże współcześnie niezbędne staje się kształcenie jednostki w ciągu całego życia, co znajduje wyraz w koncepcji kształcenia ustawicznego (*Nowa encyklopedia powszechna*, 1996, s. 603).

Edukacja osób pozbawionych wolności stanowi w polskim systemie penitencjarnym jeden z podstawowych elementów oddziaływań na skazanych. Nauczanie – obok dostarczania wiedzy skazanym – jest bowiem istotnym środkiem o charakterze wychowawczym i terapeutycznym.

Nabór i organizacja nauczania w szkołach przy zakładach karnych i aresztach śledczych odbywa się na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 listopada 2016 r. w sprawie sposobu i trybu prowadzenia nauczania

w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2016, poz. 2004) oraz zgodnie z instrukcją nr 2/2017 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowego trybu organizowania nauczania w szkołach oraz szkolenia kursowego w zakładach karnych i aresztach śledczych. Osobom pozbawionym wolności umożliwia się uzyskanie wykształcenia podstawowego i gimnazjalnego, a także zdobycie wiedzy ogólnej i kwalifikacji zawodowych. Powyższe cele realizuje się w szkołach ponadgimnazjalnych, a także w formie szkoleń kursowych lub kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Nauczanie osadzonych prowadzi się w szkołach i centrach kształcenia ustawicznego. Organizacja i prowadzenie szkoleń kursowych oraz kwalifikacyjnych kursów zawodowych dla osadzonych odbywa się na warunkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 68a ust. 5 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r., poz. 1943, 1954 i 1985).

Obecnie nie ma możliwości podjęcia studiów w ramach nauczania przywięziennego. Ograniczając kształcenie do poziomu policealnego, ustawodawca nie przewidział skazanych, którzy z perspektywy czasu, nabytego lub posiadanego już wykształcenia chcieliby podjąć naukę na poziomie wyższym. Kodeks karny wykonawczy w art. 131 § 1 i 2 reguluje możliwość podjęcia – za zgodą dyrektora jednostki – kształcenia poza obrębem zakładu karnego. Dyrektor może zezwolić skazanemu na udział w konsultacjach i zdawanie egzaminów, jeżeli spełni ogólnie obowiązujące wymagania w oświacie publicznej, zachowuje się poprawnie oraz nie zagraża porządkowi prawnemu (K.k.w., 1997).

Kierując osadzonego do nauczania, należy uwzględnić jego uzdolnienia, predyspozycje, zainteresowania oraz czas pozostały do jego zwolnienia. Do nauczania kwalifikuje się (RMS, 2016 § 12): obligatoryjnie – osadzonych, którzy nie ukończyli 18. roku życia, zobowiązanych do realizacji obowiązku szkolnego i obowiązku nauki na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; na wniosek działu penitencjarnego danej jednostki organizacyjnej – osadzonych, którym w indywidualnym programie oddziaływania określono potrzebę nauczania; osadzonych, którzy wystąpili z prośbą o podjęcie nauki lub jej kontynuację w określonym typie szkoły lub na kwalifikacyjnym kursie zawodowym.

Komisja penitencyjarna, kwalifikując osadzonego do nauczania w określonym typie szkoły lub na kwalifikacyjnym kursie zawodowym, uwzględnia w szczególności (RMS, 2016 § 13):

- 1) udokumentowaną dotychczasową naukę stanowiącą podbudowę programową konieczną do podjęcia nauki w wybranym typie szkoły lub semestrze nauki;
- 2) motywacje i predyspozycje do nauki w odpowiednim typie szkoły;
- 3) zalecenia zawarte w indywidualnym programie oddziaływania;

- 4) zalecenia wynikające z przeprowadzonych badań psychologicznych, o ile takie badania zostały przeprowadzone;
- 5) ogólny stan zdrowia oceniony przez lekarza zatrudnionego w więziennej służbie zdrowia;
- 6) termin warunkowego przedterminowego zwolnienia lub końca kary;
- 7) dotychczasowy staż pracy osadzonego w wybranym zawodzie;
- 8) zgodność wybranego przez osadzonego typu szkoły i kierunku kształcenia z wykazem szkół i aktualnym, na dany semestr, wykazem kierunków kształcenia i semestrów nauki w szkołach;
- 9) przeznaczenie jednostki penitencjarnej, przy której funkcjonuje szkoła wybrana przez osadzonego;
- 10) konieczność zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w zakładzie.

Osadzonych kwalifikuje się do nauczania w szkole lub na kwalifikacyjny kurs zawodowy, jeżeli czas pozostały do zakończenia odbywania kary nie jest krótszy niż okres trwania nauki w szkole lub na kwalifikacyjnym kursie zawodowym. Do wszystkich typów szkół można ponadto kwalifikować osadzonych warunkowo, jeżeli do terminu zwolnienia z zakładu karnego w związku z przedterminowym warunkowym zwolnieniem lub końcem kary pozostało im nie mniej niż 6 miesięcy, a wymagają oni ukończenia przerwanej nauki lub mają odpowiednią motywację do nauki i możliwość jej kontynuowania po opuszczeniu zakładu karnego (RMS, 2016 § 14).

Przyjmowanie osadzonych do szkół prowadzonych przy zakładach następuje na podstawie wyników postępowania rekrutacyjnego, prowadzonego przez szkolną komisję rekrutacyjną. Przy rekrutowaniu kandydatów na semestr pierwszy w szkołach nie przeprowadza się egzaminów wstępnych i rozmów kwalifikacyjnych (RMS, 2016 § 17). Pierwszeństwo w przyjmowaniu do szkoły mają osadzeni odbywający karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania, którym w indywidualnym programie oddziaływania określono potrzebę nauczania, oraz osadzeni, którym pozostaje do końca kary okres krótszy lub równy okresowi nauki w szkole (RMS, 2016 § 19). Warunkiem przyjęcia osadzonego do szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe jest uzyskanie przez niego zaświadczenia lekarskiego stwierdzającego brak przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia nauki w wybranym zawodzie (RMS, 2016 § 20).

Dostęp do nauczania i podnoszenia kwalifikacji ma praktycznie każdy chętny, ale z zastrzeżeniem, że to oferta dla tych, którzy mają autentyczną motywację do nauki, a z tym bywa różnie. Część zgłaszających się naprawdę chce się uczyć, ale są też skazani, którzy próbują wykorzystać możliwość przetransportowania do innego zakładu karnego dla odmiennych niż deklarowane

celów, co może skutkować zagrożeniem dla bezpieczeństwa jednostek. Stąd bardzo ważne jest zaangażowanie funkcjonariuszy SW w kierowaniu do nauce wyłącznie osadzonych zdeterminowanych podnieść swe kwalifikacje, uzupełnić wykształcenie.

W tabeli 1 został przedstawiony wykaz szkół funkcjonujących przy zakładach karnych i aresztach śledczych wraz z kierunkiem kształcenia w roku szkolnym 2017/2018.

Tabela 1. Wykaz szkół funkcjonujących przy zakładach karnych i aresztach śledczych wraz z kierunkiem kształcenia w roku szkolnym 2017/2018

Lp.	Okręgowy Inspektorat SW	CKU przy ZK/AŚ	Przeznaczenie (grupa i podgrupa klasyfikacyjna)	Rodzaj szkoły	Kierunek kształcenia
1.	OISW Bydgoszcz	Grudziądz	kobiety: M-1, M-2, P-1, P-2, R-1, R-2	Szkoła podstawowa	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	krawiec, kucharz, cukiernik
2.	OISW Bydgoszcz	Koronowo	R-1, R-2	Gimnazjum	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	kucharz, cukiernik
3.	OISW Bydgoszcz	Potulice	M-1, M-2, P-1, P-2	Szkoła podstawowa	
				Gimnazjum	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	kucharz, cukiernik
4.	OISW Bydgoszcz	Włocławek	M-1, M-2, P-1, P-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, murarz-tynkarz, monter konstrukcji budowlanych, betoniarz-zbrojarz, elektryk
5.	OISW Gdańsk	Sztum	R-1, R-2	Gimnazjum	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	ślusarz, stolarz, kucharz, technik elektryk, elektryk, betoniarz-zbrojarz

Lp.	Okręgowy Inspektorat SW	CKU przy ZK/AŚ	Przeznaczenie (grupa i podgrupa klasyfikacyjna)	Rodzaj szkoły	Kierunek kształcenia
6.	OISW Katowice	Wojkowice	M-2, M-3, P-2, P-3	Szkoła podstawowa	
				Gimnazjum	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	ślusarz, elektromechanik, mechanik-monter maszyn i urządzeń, kucharz, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie
7.	OISW Koszalin	Czarne	P-1, R-1, R-2	Kwalifikacyjny kurs zawodowy	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, kucharz, fryzjer
8.	OISW Kraków	Nowy Wiśnicz	R-1, R-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	monter-elektronik, blacharz
9.	OISW Lublin	Włodawa	R-2	Kwalifikacyjny kurs zawodowy	betoniarz-zbrojarz, murarz-tynkarz
10.	OISW Lublin	Opole Lubelskie	M-1, M-2, P-1, P-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, krawiec
11.	OISW Łódź	Płock	R-1, R-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	informatyk
12.	OISW Olsztyn	Hawa	M-1, M-2, P-1, P-2	Gimnazjum	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	stolarz, ślusarz, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, mechanik maszyn i urządzeń drogowych, tapicer, technik informatyk
13.	OISW Opole	Nysa	M-1, M-2, P-1, P-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Szkoła Policealna	technik informatyk
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	mechanik-monter maszyn i urządzeń, ślusarz, operator obrabiarek skrawających

Lp.	Okręgowy Inspektorat SW	CKU przy ZK/AŚ	Przeznaczenie (grupa i podgrupa klasyfikacyjna)	Rodzaj szkoły	Kierunek kształcenia
14.	OISW Poznań	Rawicz	M-1, P-1	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	stolarz, kucharz
15.	OISW Poznań	Wronki	R-1, R-2	Szkoła podstawowa	
				Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	operator obrabiarek skrawających, kucharz, ślusarz
16.	OISW Szczecin	Stargard	M-1, M-2, P-1, P-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	ślusarz, kucharz
17.	OISW Warszawa	AŚ Warszawa-Białoleka	P-1, P-2, R-1, R-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, betoniarz-zbrojarz, introligator
		OZ Stawiszyn	R-2	Kwalifikacyjny kurs zawodowy	stolarz
18.	OISW Wrocław	Wrocław Nr 1	M-1, M-2, P-1, P-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Szkoła Policealna	technik informatyk
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	elektryk, monter elektronik, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie
19.	OISW Wrocław	Wołów	P-1, R-1, R-2	Liceum Ogólnokształcące	
				Kwalifikacyjny kurs zawodowy	mechanik-monter maszyn i urządzeń, stolarz, krawiec

Źródło: dane Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

W ramach prowadzonej działalności edukacyjnej funkcjonuje 18 Centrów Kształcenia Ustawicznego na terenie 19 jednostek penitencjarnych. Centra umożliwiają osadzonym zdobycie wiedzy na kierunkach ogólnokształcących, tj. w szkole podstawowej, gimnazjum oraz liceum ogólnokształcącym, jak również prowadzą kształcenie zawodowe na kwalifikacyjnych kursach zawodowych oraz w szkole policealnej. W bieżącym roku szkolnym funkcjonujące przy zakładach karnych i aresztach śledczych szkoły obejmują cztery szkoły podstawowe, pięć gimnazjów, 17 liceów ogólnokształcących, w tym również

uzupełniających, dwie szkoły policealne kształcące w kierunku technik informatyk oraz 19 kwalifikacyjnych kursów zawodowych, kształcących w następujących kierunkach zawodowych: krawiec, kucharz, cukiernik, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, murarz-tylnik, monter konstrukcji budowlanych, betoniarz-zbrojarz, elektryk, ślusarz, stolarz, elektromechanik, mechanik-monter maszyn i urządzeń, fryzjer, monter-elektronik, blacharz, informatyk, mechanik maszyn i urządzeń drogowych, tapicer, operator obrabiarek skrawających, introligator. Jak wynika z danych statystycznych Służby Więziennej, w roku szkolnym 2016/2017 szkoły dysponowały 3440 miejscami. Naukę rozpoczęło 3181 słuchaczy. W roku szkolnym 2017/2018 liczba miejsc w szkołach nie uległa zmianie, a ofertę edukacyjną w formach szkolnych przygotowano dla 3,5 tys. osadzonych (SW, 2017b, s. 1-2).

Liczbę osadzonych objętych nauczaniem w różnych formach: w szkołach przywieziennych, w szkołach poza obrębem zakładów karnych i na kursach w latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015, 2015/2016 ilustruje tabela 2.

W roku szkolnym 2013/2014 na ogólną liczbę 78 911 osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych w dniu zakończenia w szkołach roku szkolnego, tj. 27.06.2014 r., nauczaniem w szkołach przywieziennych objętych było 4391 słuchaczy, czyli 5,6% ogółu osadzonych. Poza obrębem jednostek penitencjarnych w tym okresie uczyło się 251 osadzonych, w tym 68 w szkołach wyższych oraz 183 w szkołach systemu oświaty dla dorosłych. Łącznie 4642 osadzonych podjęło naukę, co stanowiło w analizowanym okresie 5,9% ogółu osadzonych (SW, 2015, s. 8-9).

W roku szkolnym 2014/2015 na ogólną liczbę 75 691 osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych w dniu zakończenia w szkołach roku szkolnego, tj. 26.06.2015 r., nauczaniem w szkołach przywieziennych objętych było 4293 słuchaczy, czyli 5,6% ogółu osadzonych. Poza obrębem jednostek penitencjarnych w tym okresie uczyło się 317 osadzonych, w tym 120 w szkołach wyższych oraz 197 w szkołach systemu oświaty dla dorosłych. Łącznie 4610 osadzonych podjęło naukę, co stanowiło w analizowanym okresie 6% ogółu osadzonych (SW, 2016, s. 9-10).

W roku szkolnym 2015/2016 na ogólną liczbę 70 945 osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych w dniu zakończenia w szkołach roku szkolnego, tj. 24.06.2016 r., nauczaniem w szkołach przywieziennych objętych było 4193 słuchaczy, czyli 5,8% ogółu osadzonych. Poza obrębem jednostek penitencjarnych w tym okresie uczyło się 199 osadzonych, 48 w szkołach wyższych oraz 151 w szkołach systemu oświaty dla dorosłych. Łącznie 4338 osadzonych podjęło naukę, co stanowiło w analizowanym okresie 6,1% ogółu osadzonych (SW, 2017a, s. 7-8).

Tabela 2. Osadzeni objęci nauczaniem w różnych formach:
w szkołach przywieziennych, w szkołach poza obrębem zakładów karnych i na kursach
w latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015, 2015/2016

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba słuchaczy w roku szkolnym 2013/2014	Liczba słuchaczy w roku szkolnym 2014/2015	Liczba słuchaczy w roku szkolnym 2015/2016
1.	Szkoły podstawowe	26	20	9
2.	Gimnazja	419	323	246
3.	Zasadnicze szkoły zawo- dowe	264	–	–
4.	Technika uzupełniająca	191	86	–
5.	Licea ogólnokształcące	1426	1568	1407
6.	Szkoły policealne	79	64	78
7.	Szkoły wyższe	68	120	48
8.	Szkoły pozawiezienne w sy- stemie oświaty	183	197	151
9.	Kwalifikacyjne kursy zawo- dowe w CKU	1986	2232	2399
10.	Kursy przyuczające do zawodu w ZK/AŚ	4271 (w 2014 r. zrealizo- wano 431 kursów)	6597 (w 2015 r. zrealizo- wano 637 kursów)	6352 (w 2016 r. zrealizo- wano 603 kursy)
Łączna liczba słuchaczy		8 913	11 207	10 690

Źródło: dane Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Jak wynika z tabeli 2, liczną grupę w kształceniu stanowią osadzeni, którzy biorą udział w kursach przyuczających do zawodu organizowanych na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych. W roku 2014 zrealizowano 431 kursów, w których uczestniczyło 4271 osadzonych; w roku 2015 przeprowadzono 637 kursów, w których uczestniczyło 6597 osadzonych; natomiast w 2016 r. zrealizowano 603 kursy, w których uczestniczyło 6352 osadzonych. Pozytywnym aspektem szkoleń kursowych jest organizowanie ich we wszystkich jednostkach penitencjarnych. Ta forma edukacji stanowi uzupełnienie oferty edukacyjnej dla osób pozbawionych wolności i cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem wśród

osadzonych. Szkolenia zawodowe skierowane są przede wszystkim do osób, które nie mają żadnych umiejętności zawodowych, lub dla tych, które wymagają przekwalifikowania zawodowego. Na popularność tej formy edukacji składa się jej krótkoterminowość w porównaniu z nauczaniem w szkole przywięziennej. Organizowane szkolenia ukierunkowane są głównie na zdobycie umiejętności typowo usługowych. Przeważają kursy glazurniczo-posadzgarskie, komputerowe z modułem magazynowym, komputerowe z fakturowaniem, monterskie stolarki okiennej, dekarskie, ciesielskie, monterskie z zakresu instalacji elektrycznej, operatora wózków jezdniowych i widłowych, obsługi kas fiskalnych, hydrauliczne, brukarskie, malarsko-tynkarskie, ogólnobudowlane, kucharskie, ogrodnicze, spawalnicze, blacharskie, opiekuna osoby niepełnosprawnej.

Biuro Penitencjarne Centralnego Zarządu Służby Więziennej sprawuje nadzór pedagogiczny nad Centrami Kształcenia Ustawicznego. Zgodnie z analizą – sprawozdaniem ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego za rok szkolny 2016/2017 z dnia 21 czerwca 2017 r.

Mankamentem, z którym borykają się Centra, to duża liczba osadzonych pozbawianych możliwości nauczania z powodu bezpieczeństwa jednostki, jak i rezygnacje z nauczania przez samych osadzonych z powodu utrudnionego kontaktu z rodziną. Dużym problemem jest również frekwencja słuchaczy na zajęciach dydaktycznych. Nie do przyjęcia jest istniejący stan, w którym słuchacze nagminnie opuszczają zajęcia szkolne, nie respektując tym samym przyjętych na siebie obowiązków oraz nie przestrzegając zapisów Statutowych Centrum w zakresie obowiązku uczestniczenia we wszystkich zajęciach dydaktycznych. Bardzo duże znaczenie ma tu postawa funkcjonariuszy [...], którzy bardzo słabo prowadzą działania motywujące osadzonych, jak i dają przyzwolenie na takie zachowanie i postawę osadzonych (SW, 2017b, s. 3).

Wobec tak sformułowanych wniosków Służba Więzienna podjęła działania zmierzające do poprawy sytuacji poprzez monitorowanie zasadności kierowania osadzonych do szkół, konieczności prowadzenia naborów do szkół w pierwszej kolejności z terenu działania okręgowego inspektoratu, a dopiero w przypadku braku miejsca w szkole lub też braku kierunku kwalifikacyjnego kursu zawodowego, którym zainteresowany jest osadzony, kierowanie do nauki w Centrach funkcjonujących w sąsiadujących okręgowych inspektoratach. Celem ograniczenia zjawiska instrumentalnego traktowania szkoły przez osadzonych zalecono natychmiastowe odtransportowanie osadzonego, w stosunku do którego podjęto decyzję o pozbawieniu możliwości nauczania, do jednostki, z której przybył. Zwrócono również uwagę na dogłębną analizę

sytuacji osadzonego i brak krytycyzmu Komisji Penitencjarnej w podejmowanych decyzjach w odniesieniu do osadzonych, którzy zostali pozbawieni możliwości uczenia się w jednej jednostce i od razu są kierowani do nauczania w innym Centrum. Zwrócono szczególną uwagę na osadzonych związanych z podkulturą więzienną, którzy wykorzystując prawo do nauki, podejmowali działania w celu gromadzenia się i załatwiania własnych interesów w jednostkach, przy których funkcjonują szkoły. Podkreślono rolę Komisji Penitencjarnej w zakresie zasadności kierowania osadzonych do nauczania. Przy tak postulowanych założeniach Centra Kształcenia Ustawicznego nie powinny mieć problemów z ilością osadzonych w szkołach oraz na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, jak również z ich niesubordynacją (SW, 2017b, s. 3-4).

Wszystkie Centra Kształcenia Ustawicznego poddane kontroli przez wizytatorów Biura Penitencjarnego Centralnego Zarządu Służby Więziennej spełniają swą podstawową funkcję – nauczanie. Słuchacze osiągają dobre wyniki na egzaminach zewnętrznych prowadzonych przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne. Natomiast przeprowadzona ewaluacja całościowa potwierdziła spełnienie przez Centra Kształcenia Ustawicznego wymagań określonych przez Ministra Edukacji Narodowej na poziomie wysokim (SW, 2017b, s. 5).

Centra Kształcenia Ustawicznego w dalszym ciągu powinny ściśle współpracować z jednostkami penitencjarnymi celem pozyskiwania słuchaczy do szkół oraz na kwalifikacyjne kursy zawodowe, a także dostosowywać ofertę edukacyjną do wymagań rynku pracy, która umożliwi znalezienie pracy osadzonym zarówno podczas odbywania kary pozbawienia wolności, jak i po opuszczeniu jednostki penitencjarnej.

W dobie rosnących wymagań rynku pracy w zakresie poziomu wykształcenia nauczanie skazanych w jednostkach penitencjarnych jest nieodzowne i ma ogromne znaczenie. W polskiej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej potwierdza się spostrzeżenie, że im wyższe wykształcenie, tym większe szanse na uzyskanie zatrudnienia. Wobec powyższego nasuwa się konkluzja, że bez wykształcenia, przygotowania zawodowego, re kwalifikacji zawodowej readaptacja osadzonych jest bardzo utrudniona. Gotowość do podjęcia aktywności w celu zdobycia nowych umiejętności pozwalających na utrzymanie zatrudnienia świadczy o pewnej adaptabilności, elastyczności jednostki i jest pozytywnym prognostykiem readaptacji społecznej.

Autorka artykułu na co dzień jest funkcjonariuszką Służby Więziennej. Zagadnienie edukacji, kształcenia uczyniła ona tematem rozmowy z osobami pozbawionymi wolności, które wyraziły zgodę na przeprowadzenie wywiadu. Wywiad obejmował następujące treści: metryczka – imię, nazwisko, wiek, kara pozbawienia wolności, wykształcenie, sytuacja edukacyjna w chwili

umieszczenia w jednostce penitencjarnej; motywacja do nauki; rodzaje oddziaływań edukacyjnych (szkolenia, kursy, programy), w których uczestniczyli; preferencje zawodowe (weryfikacja zgodności preferencji i realnych możliwości uzyskania przygotowania do wykonywania konkretnego zawodu); szanse na uzyskanie zatrudnienia po opuszczeniu jednostki penitencjarnej/zamiar podjęcia pracy; wola kontynuowania nauki po opuszczeniu jednostki penitencjarnej; wola przekwalifikowania zawodowego; wykształcenie, podejście do istoty edukacji rodziców respondentów.

Szymon S., lat 26 – odbywa karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności za rozbój. Ma wykształcenie gimnazjalne.

Wykształcenie zdobyłem w szkole przywięziennej Zakładu Karnego w Sztumie. Edukację pobierałem w roku szkolnym 2016/2017. Na moją decyzję o podjęciu nauki wpłynął kolega – współosadzony, z którym byliśmy na terapii. Ukończyłem gimnazjum ze średnią 4,6. Naukę oceniam bardzo pozytywnie. Nie żałuję decyzji o podjęciu nauki. Chciałbym podjąć dalszą naukę. Wychowawca w Zakładzie Karnym w Sztumie motywował mnie do dalszej nauki w liceum, ale nie zdecydowałem się. W roku 2015 uczestniczyłem w szkoleniu kursowym – technolog robót wykończeniowych w Zakładzie Karnym w Barczewie. Podczas szkolenia dużo się nauczyłem, nabyłem doświadczenia w pracy budowlanej, które mi się przyda w przyszłości. Po opuszczeniu zakładu karnego, tj. w lipcu 2018 roku, zamierzam wyjechać do pracy sezonowej za granicę, w czym pomoże mi ciocia. Po powrocie chcę znaleźć pracę i podjąć naukę w liceum. Najpewniej zatrudnienie znajdę w budowlance. Mama moja ma średnie wykształcenie, tata – podstawowe. Siostra ukończyła ekonomię. Wykształcenie jest istotne – lepiej je mieć, niż nie mieć. Chociaż i tak ludzie z wykształceniem wyższym pracują na kasie. Jakbym miał dzieci, to chciałbym, aby się uczyły, aby w przyszłości miały lepiej niż ja. Chciałbym jeszcze np. odbyć kurs na wózki widłowe.

Tomasz O., lat 33 – odbywa karę 3 lat i 9 miesięcy pozbawienia wolności za pobicie. Ma wykształcenie zawodowe, fryzjer.

Wykształcenie zdobyłem na wolności. Podjąłem naukę w technikum, ale go nie ukończyłem, gdyż poszedłem odbywać karę pozbawienia wolności. W więzieniu zawsze pracowałem. Nigdy nie myślałem o podjęciu nauki w szkole przywięziennej. Nie planuję dalszej edukacji. Nie będę chciał pracować w wyuczonym zawodzie. Podejmę pracę w budowlance. Nie chcę się już uczyć, starzeję się. W 2014 roku w Areszcie Śledczym w Bartoszycach uczestniczyłem w szkoleniu kursowym – technolog robót wykończeniowych. Jestem zadowolony z udziału w szkoleniu, otrzymałem certyfikat. W przyszłości będę posługiwać się otrzymanym certyfikatem. Chciałbym ukończyć jeszcze szkolenie kursowe w zawodzie spawacz. Edukacja jest ważna. Zawsze chciałem

się uczyć, skończyć szkołę, ale życie ułożyło się inaczej. Mama moja ma wykształcenie średnie, zależało jej, abym się uczył. Moje rodzeństwo ukończyło również szkoły zawodowe. Tacie za bardzo nie zależało na mojej edukacji. Uważam, że kształcenie jest dobre, że osadzeni mają możliwość podniesienia swoich kwalifikacji, to podnosi ich morale.

Dariusz K., lat 25 – odbywa karę dwóch lat pozbawienia wolności za kradzież. Ma wykształcenie gimnazjalne oraz przyuczenie do zawodu w kierunku stolarz, które zdobył, przebywając w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Warszawie. Jak podaje, chciałby podjąć naukę w szkole zawodowej. Ze względu jednakże na krótki pobyt w izolacji penitencjarnej nie może podjąć nauki w szkole przywiesziennej. W przeciwnym razie podjąłby naukę. Nie wie, czy po opuszczeniu zakładu karnego podejmie naukę. Priorytetem jest dla niego zdobycie pracy zawodowej. W 2016 roku uczestniczył w kursie zawodowym realizowanym na terenie Aresztu Śledczego w Bartoszycach w zawodzie malarz-szpachlarz. Pytany o ocenę tego kursu stwierdza:

Jakieś nabyłem umiejętności, ale nie wykorzystałem ich jeszcze z uwagi na pobyt w izolacji. Moim zdaniem takie kursy nie są potrzebne. Kursy są realizowane po to, by wyremontować jednostkę. Gdybym otrzymał propozycję wzięcia udziału w kursie zawodowym, to bym z tej propozycji nie skorzystał. Chciałbym posiadać wykształcenie, uzupełnić je, ale nie mam możliwości finansowych. Mama moja ma wykształcenie zawodowe. Jak chodziłem do podstawówki, to dbała bym się uczył. Potem za wybryki trafiłem do Ośrodka Szkolno-Wychowawczego. Nie wiem, jakie wykształcenie miał mój tata. Wykształcenie w obecnych czasach to podstawa. Jak będę miał dzieci, to będę chciał, aby zdobyły wykształcenie. Działania podejmowane przez Służbę Więzienną oceniam dobrze, starają się. Jak podejmę pracę, będę chciał podjąć naukę zaoczną. Chciałbym zostać stolarzem.

Lucjan B., lat 29 – odbywa karę jednego roku pozbawienia wolności za kradzież. Ma wykształcenie podstawowe.

Z gimnazjum mnie wyrzucono za alkohol. W 2007 roku zapisałem się do szkoły przywiesziennej w Hławie, ale dyrektor stwierdził, że się nie kwalifikuję i nie podjąłem nauki. Nie podejmowałem prób podjęcia nauki z uwagi na sytuację rodzinną. Musiałem pracować, by się utrzymać. Uczestniczyłem w szkoleniu kursowym w zawodzie malarz-szpachlarz w Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Olsztynie w 2008 roku. W szkoleniu uczestniczyłem, ale nie nabyłem nowych umiejętności, gdyż pracowałem w budowlance i potrafiłem to robić. Po opuszczeniu zakładu karnego mój pracodawca umożliwił mi przyuczenie do zawodu – pilarz. W tym zawodzie pracowałem dwa lata. Nie planuję obecnie podjęcia nauki. Po opuszczeniu zakładu karnego

wyjadę ze szwagrem do pracy. Mama moja pracuje jako pielęgniarka; ojciec też jest wykwalifikowany w kilku zawodach (kucharz, kierowca). Mama chciała, żebym się uczył, ale tata bił, nie interesowało go, abym zdobył wykształcenie. Gdy miałem 14 lat, zabierał mnie ze sobą do pracy. Chciałbym ukończyć kurs kucharza podczas odbywania kary. Szkolenia kursowe podnoszą kwalifikacje. Jak szukałem pracy, to pracodawca prosił o pokazanie kwalifikacji. Otrzymany certyfikat w zawodzie malarz szpachlarz przydał się. Dodam, że podczas pobytu w Zakładzie Karnym w Dublinach otrzymałem certyfikat za udział w programie z zakresu pierwszej pomocy. Chętnie uczestniczyłem we wszelakich kursach, programach, terapiach organizowanych przez Służbę Więzienną. Robiłem to dla siebie. Edukacja jest ważna.

Podsumowując, możliwość uzupełnienia wykształcenia, zdobycia nowych umiejętności zawodowych przez moich rozmówców z pewnością zwiększy ich szanse na zdobycie pracy po opuszczeniu jednostki penitencjarnej, co w konsekwencji może być kluczem do ich skutecznej readaptacji, jak i wpłynie pozytywnie na ich psychospołeczny rozwój.

BIBLIOGRAFIA

- CIOSEK, M. (2008a). Szanse resocjalizacji penitencjarnej. W: B. URBAN, J.M. STANIK (red.), *Resocjalizacja* (s. 358-360). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CIOSEK, M. (2008b). Zakład karny jako instytucja resocjalizacyjna. W: B. URBAN, J.M. STANIK, (red.), *Resocjalizacja* (s. 326-344). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CZAPÓW, Cz. (1993). Resocjalizacja. W: W. POMYKAŁO (red.), *Encyklopedia pedagogiczna* (s. 682-685). Warszawa: Fundacja Innowacja.
- KALINOWSKI, M. (2008a). Struktura procesu resocjalizacji. W: B. URBAN, J.M. STANIK (red.), *Resocjalizacja* (s. 234-236). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- KALINOWSKI, M. (2008b). Zasady wychowania resocjalizującego. W: B. URBAN, J.M. STANIK (red.), *Resocjalizacja* (s. 237-239). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- KONOPCZYŃSKI, M. (2015). *Pedagogika resocjalizacyjna: w stronę działań kierujących*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- MACHEL, H. (2003). *Więzenie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Wydawnictwo Arche.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN* (1996). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- PIERZCHAŁA, K. (2006). *Poczucie powinności i odpowiedzialności u młodzieży katolickiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- PIERZCHAŁA, K. (2013). *Kapelan więzienny w procesie resocjalizacji penitencjarnej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- PIERZCHAŁA, K. (2015). *Skazani ale nie potępieni*. Wyd. II uzupełnione. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- PIERZCHAŁA, K. (2016). *Destygmatyzacja przestępców w świetle Magisterium Kościoła oraz poglądów na resocjalizację*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- PIERZCHAŁA, K. (2017). Wina – prawo – kara. Prawne i psychopedagogiczne aspekty resocjalizacji penitencjarnej [Fault – Law – Penalty. Legal and Psycho and Pedagogical Aspects of Penitentiary Rehabilitation]. *Probacja*, 3, 91-117.
- PIERZCHAŁA, K. (2018). Możliwości kształcenia ustawicznego służby więziennej oraz osadzonych [The Opportunities of Lifelong Education for Prison Officers and Prisoners]. W: E. STOKOWSKA-ZAGDAN, J. FLANZ (red.), *Kształcenie ustawiczne. Wymiar interdyscyplinarny* (s. 90-98). Skierniewice: Wydawnictwo PWSZ.
- PYTKA, L. (2005). *Pedagogika resocjalizacyjna: wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Warszawa: APS im. Marii Grzegorzewskiej.
- PYTKA, L. (2008). Różne ujęcia definicji resocjalizacji. W: B. URBAN, J.M. STANIK (red.), *Resocjalizacja* (s. 73-76). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

AKTY PRAWNE

- Instrukcja (2017). Instrukcja Dyrektora Generalnego Służby Więziennej nr 2 z dnia 4 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowego trybu organizowania nauczania w szkołach oraz szkolenia kursowego w zakładach karnych i aresztach śledczych.
- K.k.w. (1997). *Kodeks karny wykonawczy* z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., nr 90, poz. 557 z późn. zm.).
- RMS (2016). Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 listopada 2016 r. w sprawie sposobu i trybu prowadzenia nauczania w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2016, poz. 2004).
- Ustawa (2016). Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r., poz. 1943, 1954, 1985).

NETOGRAFIA

- Cytaty (2018). Strona internetowa: <https://rozwoj-i-cele.blogspot.com/p/ulubione-cytaty.html> [dostęp: 10.02.2018].
- SW (2015). *Analiza wyników dydaktyczno-resocjalizacyjnych uzyskanych przez szkoły funkcjonujące w zakładach karnych i aresztach śledczych w roku szkolnym 2013/14 z dnia 14.05.2015 r.* Strona internetowa: <https://www.sw.gov.pl/strona/do-pobrania> [dostęp: 10.02.2018].
- SW (2016). *Analiza wyników dydaktyczno-resocjalizacyjnych uzyskanych przez szkoły funkcjonujące w zakładach karnych i aresztach śledczych w roku szkolnym 2014/15 z dnia 29.02.2016 r.* Strona internetowa: <https://www.sw.gov.pl/strona/do-pobrania> [dostęp: 10.02.2018].
- SW (2017a). *Analiza wyników dydaktyczno-resocjalizacyjnych uzyskanych przez szkoły funkcjonujące w zakładach karnych i aresztach śledczych w roku szkolnym 2015/16 z dnia 16.03.2017 r.* strona internetowa: <https://www.sw.gov.pl/strona/do-pobrania> [dostęp: 10.02.2018].
- SW (2017b). *Analiza-sprawozdanie ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego przez BP CZSW za rok szkolny 2016/2017 z dnia 21.06.2017 r.* Strona internetowa: <https://www.sw.gov.pl/strona/do-pobrania> [dostęp: 10.02.2018].
- Wykaz (2018). *Wykaz kierunków kształcenia i semestrów nauki w szkołach prowadzonych przy zakładach karnych i aresztach śledczych wg stanu na dzień 1 lutego 2018 r.* Strona internetowa: <https://www.sw.gov.pl/strona/do-pobrania> [dostęp: 10.02.2018].

RESOCJALIZACYJNE KONTEKSTY KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO SKAZANYCH,
CZYLI KILKA SŁÓW O WZBUDZANIU W SKAZANYM WOLI WSPÓLDZIAŁANIA
W KSZTAŁTOWANIU JEGO SPOŁECZNIE POŻĄDANEJ POSTAWY

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki nauczania osadzonych w jednostkach penitencjarnych jako czynnika ich resocjalizacji, a także ukazanie potencjału i możliwości Służby Więziennej w kształceniu osób pozbawionych wolności. W dobie rosnących wymagań rynku pracy w zakresie poziomu wykształcenia nauczanie skazanych w jednostkach penitencjarnych jest nieodzowne i ma ogromne znaczenie. Bez wykształcenia, przygotowania zawodowego, re-kwalifikacji zawodowej readaptacja osadzonych jest bardzo utrudniona. Gotowość do podjęcia aktywności w celu zdobycia nowych umiejętności pozwalających na utrzymanie zatrudnienia świadczy o pewnej elastyczności jednostki i jest pozytywnym prognostykiem readaptacji społecznej, co bezsprzecznie wpisuje się w cel wykonywania kary pozbawienia wolności.

Słowa kluczowe: edukacja; kształcenie; oddziaływania penitencjarne; resocjalizacja; Służba Więzienna.

THE CORRECTIVE CONTEXTS OF THE VOCATIONAL EDUCATION OF CONVICTS,
INDUCTION IN THE CONVICT THE WILL TO COOPERATE
ON MODELLING THEIR SOCIALLY DESIRED DEMEANOR

Summary

The goal of the article is to illustrate the issue of educating convicts incarcerated in penitentiary units as the factor for their rehabilitation, and the potential and capacity of the Penitentiary Service in educating individuals deprived of liberty. In times of increasing demands in the area of the level of education that are present on the labor market, education of convicts in penitentiary units is indispensable and crucially important. Without proper education, vocational preparation, and professional requalification, the reintegration of convicts is strongly hindered. The readiness to take action in order to acquire new skills that would allow one to remain employed proves of certain flexibility of the individual, and at the same time is a positive prognostic of the social reintegration of the convict, being part of the purpose of the penalty of deprivation of liberty.

Key words: education; teaching; penitentiary impact; rehabilitation; Penitentiary Service.